‘सुवांगी संस्थाको विगत र वर्तमानः तेह्रथुम मेन्छयायेम

गाउपालिका मोराहाङ्ग खापुङ्गहरूको एक अध्ययन’

त्रिभुवन विश्वविद्यालय मानविकी तथा सामाजिक शास्त्र संकाय अर्न्तगत सामाजशास्त्र

विषयको स्नात्कोत्तर तहको उपाधी प्राप्तिको आंशिक

आवश्यकता पुरा गर्न तयार परिएको

शोधपत्र

प्रस्तुत कर्ता

बसन्त सिंह लिम्बू

त्रि.वि दर्ता नं. ६-२-४०-१४०७-२००६

रोल नं. ६०८

समाजशास्त्र केन्द्रीय विभाग

त्रिभुवन विश्वविद्यालय

कीर्तिपुर, काठमाडौं

२०७५

त्रिभुवन विश्वविद्यालय

मानविकी तथा सामाजिकशास्त्र सङ्काय

समाजशास्त्र केन्द्रीय विभाग

कीर्तिपुर, काठमाडौं

सिफारिसपत्र

त्रिभुवन विश्वविद्यालयद्वारा निर्धारित पाठ्यक्रम अनुसार स्नातकोत्तर उपाधिको आंशिक आवश्यता पुरा गर्नको लागि मानविकी तथा सामाजिकशास्त्र सङ्काय अन्तर्गत समाजशास्त्र विभागको छात्र वसन्त सिंह लिम्बूले 'सुवांगी संस्थाको विगत र वर्तमान : तेह्रथुम मेन्छयायेम गाउँपालिका मोराहाङ्ग खापुङ्गहरूको एक अध्ययन' मेरो रेखदेख र निर्देशनमा तयार पार्न भएको हो । त्यसकारण यस शोधलाई अन्तिम मूल्याङ्कन समितिमा पेश गर्न सिफारिस गर्दछु ।

....

डा. गुमान सिंह खत्री

समाजशास्त्र केन्द्रीय विभाग

कीर्तिपुर

त्रिभुवनविश्वविद्यालय

मानविकीतथा सामाजिकशास्त्र सङ्काय

समाजशास्त्र केन्द्रीयविभाग

कीर्तिपुर, काठमाडौं

स्वीकृतिपत्र

त्रिभुवन विश्वविद्यालयद्वारा निर्धारित पाठ्यक्रम अनुसार स्नातकोत्तर उपाधिको आंशिक आवश्यता पुरा गर्नको लागि मानविकी तथा सामाजिकशास्त्र सङ्काय अन्तर्गत समाजशास्त्र विभागको छात्र वसन्त सिंह लिम्बूद्वारा गरिएको 'सुवांगी संस्थाको विगत र वर्तमान : तेह्रथुम मेन्छयायेम गाउँपालिका मोराहाङ्ग खापुङ्गहरूको एक अध्ययन'विषयक शोधपत्र उपाधि प्राप्तिका लागि उपयुक्त भएकोले मूल्याङ्कन समितिद्वारा स्वीकृति प्रदान गरिएको छ।

शोधपत्र मूल्याङ्कन समिति

शोध निर्देशक

डा. गुमान सिंह खत्री

....

बाह्य निरीक्षक

डा. किरण आचार्य

....

विभागीयप्रमुख

प्रा.डा. तुलसीराम पाण्डे

....

मिति : २०७५/१०/

कृतज्ञता ज्ञापन

प्रस्तुत 'सुवांगी सस्थाको विगत र वर्तमान : तेह्रथुम मेन्छयायेम गाउँपालिका मोराहाङ्ग खापुङ्गहरूको एक अध्ययन' विषयक शीर्षकमा अनुसन्धानगर्ने क्रममा विशेष वर्तमान मेन्छयायेम गाउँपालिका प्रमुख यादवबहादुर खापुङ्गकाका (सुवामान बहादुर खापुङ्गको मूलघरमा रहनु भएको) लाई हार्दिक कृतज्ञता व्यक्तगर्न चाहन्छु । जसले सौहार्दतापूर्वक उपलब्ध गराइदिनु भएको धेरै पुरानो ऐतिहासिक कागज, तमसुक, तिरिजहरु हेरी अध्ययन गरी आजखापुङ्ग सुवांगीको अध्ययन सम्बन्धमा भित्री गहिराई सम्म पुगी यो शोधपत्रको रुपरेखा तयार भयो । किरातयाक थुङ्गचुम्लङ्ग केन्द्रीय समितिको केन्द्रीय उपाध्यक्ष लेखक कमल तिगेला दाईसँग म आफू पनि किरातयाक युङ्गचुम्लङ्गकै केन्द्रीय सदस्य एकै कार्यकालको कार्य समिति रहँदा भएको सामिप्यताले मैले सोधेका, राखेका लिम्बू सम्बन्धी जिज्ञासालाई जानेको सम्म उहाँले बताइदिनु भएकोमा साथै मैले संग्रह गरेका काइते अक्षरमा लेखिएका पुराना टिपोट लगायतको महत्वपूर्ण कागजपत्रको उल्था गरी सहयोगि बनिदिनु भएकोमा उहाँप्रति हार्दिक कृतज्ञता प्रकट गर्दछु । पुराना तमसुक लगायत कागजपत्र देखाएर सहयोग गरिदिनु हुने मोराहाङ्गका टंक खापुङ्गकाका र विशेष आङवुङ डाडा गाउँमा रहेका सुवाइसाहाङका सन्ततीहरु जो सँग रहेका ऐतिहासिक टिपोटले मोराहाङ्गमा रहेका खापुङ्गहरुको सुवांगीको विगतबारे उजागर गर्न सहयोग गऱ्यो र यो मेरो शोधपत्रलाई पूर्णता दिनलाई महत्वपूर्ण रुपमा भूमिका रहयो । उहाँहरुको सहयोगको लागि हार्दिक धन्यवाद तथा कृतज्ञता प्रकट गर्दछु । समाजशास्त्रका विद्यार्थी अशोक राइ ́प्रति विविध पुस्तकहरु उपलब्ध गराईदिएकोमा कृतज्ञता व्यक्त गर्दछु ।

यो शोधपत्र तयार गर्ने क्रममा प्रस्तावना कार्य देखि अन्त्यसम्म आफ्नो अमूल्य समय दिई आवश्यक निर्देशन, सल्लाह तथा सुझाव प्रदान गर्नुहुने समाजशास्त्र विभाग कीर्तिपुरका गुरुहरु उप .प्रा. प्रेम चलाउने, शोध निर्देशक, उप. प्रा. डा. गुमान सिंह खत्रीज्यूप्रति हृदयदेखि नै हार्दिक आभार प्रकट गर्दछु । त्यस्तै शोधपत्रको तयारीको क्रममा स्वीकृत प्रदान गरी अनुसन्धानगर्न अवसर दिनुहुने विभागीय प्रमुख ज्यूप्रति पनि हार्दिक कृतज्ञता ज्ञापन गर्दछु ।

उच्च शिक्षा हासिल गर्ने क्रममा भौतिक, आर्थिक तथा जीवन र जगतको सम्पूर्णतामा बुझेर आधुनिक युगको मूल प्रवाहमा बाच्न पाउने सौभाग्य मलाई बुबा योगेन्द्र

बहादर खापुङ्ग, आमा हरिमाया मावुहाङ खापुङ्ग, परिवारका सदस्यहरु बहिनी रुपा लिम्बू, भाई कैलाशमान लिम्बू साथै मेरो जीवनसाथी गितालक्ष्मी तिगेला खापुङ्गबाट भएको छ । त्यसैले म मेरो परिवारप्रति सदैव जीवनप्रयन्त ऋणी नै रहने छु । आदिवासी जनजाति उत्थान राष्ट्रिय प्रतिष्ठानका अधिकृत शान्ति खापुङ कोङरेङ फूपुले उक्त प्रतिष्ठानबाट महत्वपूर्ण पुस्तकहरु उपलब्ध गराईदिनु भएकोमा हार्दिक आभार प्रकट गर्दछु । साथै आधुनिक क्यामराद्वारा खिचिएको खापुङ्गवंशावलीका निम्ति आङवुङ डाडागाउँका पुरानो ऐतिहासिक तमसुक, तिरिज, कागजपत्र उपलब्ध गराउनु हुने काका खगेन्द्र खापुङ प्रति पनि हार्दिक कृतज्ञता व्यक्त गर्दछु ।

वसन्त सिंह लिम्बू
त्रिभुवनविश्वविद्यालय
कीर्तिपुर, काठमाडौं

विषय सूची

सिफारिस पत्र

स्वीकृतिपत्र

कृतज्ञताज्ञापन

अध्याय एक

परिचय

१.१ सुवांगीको परिचय	१
१.२ समस्याको कथन	५
१.३ अध्ययनको उद्देश्य	५
१.४ अध्ययनको महत्व	६

अध्यायदुई

पूर्व साहित्यको अवलोकन

२.१ सैद्धान्तिकअवधारणा	८
२.२. पूर्वसाहित्यको पुनरावलोकन	१०

अध्यायतीन

अनुसन्धानविधि

३.१ अध्ययन छनोट	२२
३.२ अनुसन्धान ढाँचा	२२
३.३ तथ्याङ्कको प्रकृति र स्रोतहरु	२३
३.३.१ अवलोकन	२३
३.३.२ प्रमुखजानकार व्यक्तिहरु संगको अन्तरवार्ता	२३
३.३.४ द्वितीय स्रोतहरु	२४
३.४ तथ्याङ्क विश्लेषण प्रक्रिया	२४
३.५ अध्ययनको सिमा	२५

अध्यायचार

अध्ययन क्षेत्रको अवस्थिति

४.१ फेदाप तेह्रथुमजिल्लाको परिचय	२६
४.२ मोराहाङ (मुराहङ)	२८

अध्यायपाँच

खापुङ्ग सुवांगीविगत र वर्तमान

५.१ सुवांगी र किपटभुमी ३३

५.१.१सुवा भेगिदार जिम्मा ४०

५.१.२ सुबा जैमानजिम्मा ४२

५.१.३ सुबा पृथमानजिम्मा ५१

५.१.४सुबाधर्मविर जिम्मा ५२

५.१.५सुबा नरविर जिम्मा ५६

५.१.६ मोराहां मौजामाउल्लेखितबाकी सुबाहरु ५८

५.१.७मोराहां छाडेर जाने खापुङ्गहरुको अवस्था ५९

५.१.८ मोराहाङ्गमा बस्ने खापुङ्गहरुको अवस्था ६०

५.१.९ किपटभूमिको हस्तान्तरण तथा विच्छेदीकरण ६४

५.२ सुवांगी र अमाल ७०

अध्यायछ

सारांश र निष्कर्ष

६.१ सारांश ८२

६.२ निष्कर्ष ८५

सन्दर्भ सामग्री ८७

परिशिष्ट ८८-१३३